

Gdynia, 6 października 2024 r.

dr hab. Jacek Potulski, prof. UG
Katedra Prawa Karnego Materialnego
i Kryminologii
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Gdański

Recenzja

Rozprawy doktorskiej Pani magister Malwiny Kunaj-Kokszys pt. „Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec skazanych za przestępstwo określone w art. 197 – 203 Kodeksu karnego, popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych” napisanej pod kierunkiem Pana dr. hab. Adama Kwiecińskiego prof. UWr na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

I. WYBÓR TEMATU ROZPRAWY.

Wybór problemu badawczego, jak i sposób jego ujęcia w tytule rozprawy zasługuje na aprobatę – doktorantka skupiła się na problematyce wykonawczej, w szczególności omówiła wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec skazanych za przestępstwo określone w art. 197 – 203 k.k. popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych. Tematyka ta jest niezwykle ważna z perspektywy społecznej, wciąż wymaga analizy krytycznej i opartej na badaniach empirycznych a co bardzo ważne, dająca nadzieję na konstruowanie regulacji, które pozwalają na skuteczną przemianę sprawców tak poważnych przestępstw.

Z pewnością wartością pracy jest podejście o charakterze interdyscyplinarnym. Oczywiście trzonem pracy są regulacje prawne - prawa karnego wykonawczego, a w szczególności prawa karnego penitencjarnego. W pracy odniesiono się również do regulacji karnomaterialnych. Jednocześnie Autorka bogato czerpała z wiedzy psychologicznej czy seksuologicznej. Ponadto wskazała też na zagadnienie o charakterze postpenitencjarnym analizując problem szerzej.

II. ZAKRES ROZPRAWY I PROBLEM BADAWCZY.

Zakres rozprawy i problem badawczy zostały zarysowane we wstępie do recenzowanej pracy. Autorka wskazała, iż dysertacja ma na celu analizę prawną krajowych regulacji i przybliżenie rozwiązań legislacyjnych dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności wobec tytułowych skazanych. Autorka wskazała również, iż Jej celem jest ocena działań postpenitencjarnych, w szczególności narzędzi opisanych w ustawie z dnia 13 maja 2016 roku o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich.

Autorka w zasadzie nie przedstawiła przełomowego celu swoich rozważań dogmatycznych, jednakże w praktyce nie tylko przybliżyła aktualne regulacje prawne, ale również omówiła je w sposób prawidłowy oraz przeprowadziła badania prowadzące do stworzenia profilu skazanego za przestępstwa seksualne wskazane w tytule pracy.

Dodatkowo Doktorantka dokonała analizy akt skazanych, w tym realizowanych indywidualnych programów terapeutycznych oraz programu terapeutycznego Oddziału zewnętrznego w Oleśnicy Zakładu Zarębnego nr 1 we Wrocławiu dedykowanego dla skazanych za wskazane przestępstwa seksualne popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych. We Wstępie wskazano, iż w ramach przeprowadzonych badań własnych postawiono cztery różne cele badawcze i w związku z tym analizie poddano cztery główne zagadnienia: „dane dotyczące samego skazanego (zmierzając do sprofilowania skazanego za przestępstwa z art. 197 – 203 KK popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych), kwestie *stricte* związane z orzekaniem kary, informacje w przedmiocie wykonywania kary pozbawienia wolności oraz ustalenia w zakresie powrotności skazanych do przestępstwa”.

Z perspektywy recenzenta zarówno zakres Dysertacji jak i problemy badawcze z którymi zmierzyła się Doktorantka są jasne, czytelne i prawidłowe.

III. UKŁAD ROZPRAWY.

Układ pracy jest logiczny i wynika z przedstawionych wyżej celów Rozprawy. Autorka rozpoczęła rozważania od kwestii ogólnych, omówiła problematykę normatywną na poziomie prawa karnego materialnego a następnie kwestii wykonawczych. Rozdział trzeci w praktyce skupia się na tematyce rozprawy a kolejne rozdziały to kwestie postpenalne oraz jak to nazwała Autorka – „doniesienia z badań”. Pracę porządkują wstęp i zakończenie. W sposób prawidłowy

wprowadzono również skrótów, bibliografię, wykaz aktów prawnych oraz innych źródeł, orzecznictwo i spis tabel oraz aneks zawierający formularz badawczy. W pracy pojawiają się drobne błędy edycyjne – np. nie zawsze skursywiono pojęcia obcojęzyczne.

IV. OMÓWIENIE ROZPRAWY.

Recenzowana rozprawa liczy 396 stron, przy czym na 347 stronach (puste pół strony 107 w niewielkim stopniu tę wielkość powiększa) zawarte są rozważania merytoryczne. Pozostała część to bibliografia i różne wykazy. W pracy wykorzystano 432 publikacje, 63 akty prawne oraz 53 judykaty oraz inne źródła. Bardzo bogata i dobrze dobrana literatura imponuje. Mamy do czynienia zarówno z opracowaniami komentarzowymi jak również z niszowymi publikacjami, do których dostęp wymagał zaangażowania Autorki.

Autorka oparła się zasadniczo na polskiej literaturze prawniczej. W bibliografii pojawiają się trzy pozycje zagraniczne, jednakże takie rozłożenie akcentów obrazują pewną niedoskonałość pracy – co do zasady odnosi się ona wyłącznie do polskiego porządku prawnego w sytuacji, w której tematyka omawiana w Doktoracie – na poziomie praktyki realizacji – jest przedmiotem szeregu badań naukowych podejmowanych zwłaszcza w krajach UE, Zjednoczonego Królestwa czy w USA. Z pewnością omówienie projektów z innych krajów podniosłoby naukową wartość Rozprawy, która w pierwszym rozdziale odnosi się przecież również do ogólnych kwestii medycznych.

Wydaje się również, że pominięto niepotrzebnie całkiem bogatą działalność naukową prowadzoną w ramach Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Starogardzie Gdańskim gdzie szczegółowo analizuje się i ocenia ryzyko przemocy w ramach metodyki SAPROF i HCR, które są wspomniane w pracy. W zasadzie poza jedną publikacją A. Welento-Nowackiej Autorka nie odniosła się do obszernego i praktycznie przebadanego dorobku tychże praktyków i naukowców.

Całość rozważań, poprzedzona Wstępem i Zakończeniem, zawarta została w pięciu rozdziałach. Treść rozprawy odpowiada przyjętemu tytułowi oraz tytułom rozdziałów. Konstrukcja pracy jest jasna i stanowi logiczną całość.

We Wstępie recenzowanej pracy opisano cele badawcze, kierunki rozważań oraz omówiono zakres badań własnych. Autorka tutaj nie ustrzegła się pewnego naukowego uproszczenia (przyp. 6) – wskazanie, że głównymi ofiarami przestępstw seksualnych są dzieci

może być prawdziwe, jednakże odwołanie się tutaj wyłącznie do doświadczenia badań własnych jest niewystarczające. Analiza spraw może potwierdzać np. to, że sprawcy przestępstw seksualnych przeciwko dzieciom są surowiej karani lub też częściej wobec nich stwierdza się zaburzenie preferencji seksualnych. Autorka jednak nie powinna ze swoich doświadczeń co do badanych sprawców wysnuwać uwag natury ogólnej bez odwołania się do statystyki ogólnopolskiej lub szerszej. Równie dobrze – doświadczenia recenzenta jako praktykującego adwokata każą twierdzić, że większość ofiar przestępstw seksualnych to dorosłe kobiety a wśród pokrzywdzonych nie ma dorosłych mężczyzn. Oczywiście wskazane uproszczenie to drobny lapsus, który nie przesłania sensownej i prawidłowej konstrukcji Wstępu.

W Rozdziale 1. Autorka omówiła Problematykę zaburzeń preferencji seksualnych w kontekście regulacji prawnokarnych. Doktorantka przedstawiła etiologię zaburzeń preferencji seksualnych, klasyfikację zaburzeń (ICD 10 i ICD 11, DSM-5). Szczegółowo przedstawiono definicje zaburzeń preferencji seksualnych. Bardzo ciekawie Autorka opisała również etiologię zaburzeń psychicznych. Bardzo ciekawie zostały przedstawione parafilie według DSM 5.

Następnie omówiono leczenie zaburzeń preferencji seksualnych oraz, co ważne, narzędzia oceny ryzyka powrotu do przestępstwa. Omówienie jest bardzo ciekawe – widać, że Autorka zapoznała się z polską literaturą przedmiotu, podeszła do niej ze zrozumieniem i silnym przełożeniem praktycznym. Jednakże niepotrzebnie pominięto w/w „starogardzką” literaturę autorstwa A. Welento-Nowackiej, M. Nowopolskiego czy J. Kowalskiego oraz bardzo liczne publikacje zagraniczne. Nie budzi jednak wątpliwości, że przedstawienie oceny ryzyka popełnienia czynu związanego z zaburzeniem preferencji seksualnych zostało dokonane w sposób przejrzysty. Z pewnością jednak zakres materiału jest tak obszerny, że zaprezentowanie tego na kilkunastu stronach jest jedynie zarysowaniem tematu i nie ma charakteru wyczerpującego. Z perspektywy przedstawienia problemu, kierunków diagnostycznych oraz metod oceny jest to wystarczające.

W Rozdziale 2. Autorka omówiła kwestie materialnoprawne - czyli przestępstwa przeciwko wolności seksualnej obyczajności. Słusznie zostały przedstawione kwestie definicyjne, w szczególności to co jest a co nie jest przestępstwem seksualnym. Autorka odniosła się szeroko do doktryny prawa karnego, wskazała najważniejsze poglądy oraz dane statystyczne. Również prawidłowe rozważania dotyczą kwestii wolności seksualnej i obyczajności. Tutaj też posłużono się bogatym dorobkiem literatury naukowej. Omawianie poszczególnych typów czynów zabronionych jest prawidłowe, dobrze, że Autorka odniosła się do nieszczęsnej

nowelizacji k.k. z dnia 7 lipca 2022 r. Nieco ryzykowna teza została przyjęta na s. 102 opracowania, gdzie Autorka zauważyła, że obecnie nie istnieje karnoprawny zakaz stosunków seksualnych z osobami niepoczytalnymi lub bezradnymi. Nie do końca jest to prawda. Kontakt seksualny z osobą bezradną może podlegać ocenie karnoprawnej jako czyn zabroniony, nawet jeśli dotyczy kontaktu z inną osobą posiadającą zaburzenia psychiczne, w tym osobą niepoczytalną. Jednocześnie zupełnie inną kwestią będzie możliwość przypisania winy osobom niepoczytalnym, które obcuja ze sobą. Innymi słowy będzie to czyn zabroniony, który najpewniej z uwagi na brak winy nie będzie przestępstwem. Na tle artykułu 199 k.k. Autorka doskonale przedstawiła dylemat dotyczący odpowiedzialności karnej młodych dorosłych (s. 105), zwłaszcza w kontekście przymusowych wpisów do rejestru oraz obligatoryjnego stosowania środków karnych. Dobrze również, że Autorka widziała wątpliwości co do nazwy czynu z artykułu 200a k.k. Może warto było jednak w tym miejscu nieco rozwinąć problematykę tak zwanych „łowców pedofili” i kontrowersji z nią związanych. Słusznie również Doktorantka zastanawiała się nad kwestią zasadności i celowości penalizacji kazirodztwa. Nie budzą również uwag dalsze rozważania dotyczące między innymi kwestii pornografii i ekonomicznej eksploatacji prostytutki. Rozważenie materialnoprawne dotyczące przedawnienia i zatarcia skazania są ciekawe i pogłębione o propozycje nowelizacyjne.

W Rozdziale 3. Doktorantka omawia wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym. Szczegółowo wyodrębnione są odrębne zasady traktowania skazanych za przestępstwa seksualne popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych. Jest to zagadnienie ściśle wykonawcze odnosi się do regulacji Kodeksu karnego wykonawczego i jako takie zostało przedstawione. Autorka odniosła się do bogatej literatury, bardzo ciekawe są rozważania dotyczące między innymi kwestii przymusowej kastracji chemicznej lub nawet chirurgicznej. Przedstawione zostały metody terapii oraz próby zmiany podejścia do przestępców seksualnych realizowane w poszczególnych zakładach karnych (zob. s. 139 i n.). Autorka omawia nie tylko zrealizowane projekty nowelizującej przepisy karne wykonawcze, ale również postulaty doktryny czy składowe projekty zmiany prawa. Słuszna jest również krytyka wyrażona na s. 151, w której podnosi się, że aktualne regulacje odchodzą od indywidualnego podejścia wychowawczego do sprawców przestępstw seksualnych. Doktorantka omówiła również cele kierowania skazanych z zaburzeniami preferencji seksualnych do systemu terapeutycznego. Podeszła do nich z odpowiednim krytycyzmem, przedstawiła różnorakie poglądy doktryny w tym zakresie oraz ciekawie zaprezentowała swoje stanowisko. Omówione zostały również kryteria kierowania skazanych przestępców

seksualnych do systemu terapeutycznego, przedstawiono organy dokonujące klasyfikacji skazanych z zaburzeniem preferencji seksualnych do systemu terapeutycznego słusznie wskazując, że przepisy k.k. pomijają ten problem. Dobrze została też omówiona rola organów kwalifikujących do odbywania kary w systemie terapeutycznym, szczególności podkreślono znaczenie komisji penitencjarnej. Słusznie również Autorka zajęła się problematyką przymusu leczenia przewidzianą w art. 117 k.k.w. Rzeczywiście warto było podkreślenia, iż przymusowe leczenie w praktyce uniemożliwia realne oddziaływanie terapeutyczne na pacjenta. W tym zakresie prawidłową również odniesiono się do orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego. Problematyka zgody pacjenta, który jest jednocześnie skazanym, na prowadzenie terapii została szczegółowo omówiona (s. 190 i n.). Przedstawiono bogatą literaturę, różne poglądy czasem wzajemnie sprzeczne oraz zmiany prawodawstwa. Co więcej swoje rozważenia Autorka odniosła również do analizy akt osobowych skazanych. Ta część pracy wymaga szczególnego podkreślenia i uznać się należy za modelową.

W Rozdziale 4. omówiono środki postpenalne stosowane wobec sprawców przestępstw seksualnych. Jest to tematyka kontrowersyjna - Doktorantka podeszła do niej z odpowiednią powagą i zaangażowaniem. Rozważania dotyczyły nie tylko praktyki stosowanie środków postpenalnych ale również ich charakteru, w szczególności tego czy one mają podłoże materialnoprawne czy wykonawcze czy też mieszane. Wydaje się jednak, że w kontekście pracy więcej miejsca powinno poświęcić się pozytywnej prognozie kryminologicznej jako „problemowi” do wykazania. Jednocześnie Autorka słusznie powiązała wskazaną prognozę z realizacją indywidualnego programu terapeutycznego (s. 216). W tym miejscu warto zauważyć, że w poważnym naukowym opracowaniu nieco zabawnie brzmi sformułowanie „udzielenie warunkowego zwolnienia poprzedza przygotowanie skazanego do tego wydarzenia”, ale przechodząc już do dalszej oceny merytorycznej pracy zdecydowanie dobrze należy ocenić rozważania dotyczące specyfiki przygotowania przestępców seksualnych do aktywności życiowej na wolności. Wydaje się tylko że poszerzyć należałoby kwestię zaangażowania kuratorów w pracę z osobami opuszczającym zakłady karne. W tym zakresie rozważania Autorki są w ocenie recenzenta niewystarczające. Jednocześnie słusznie krytycznie odniesiono się do problematyki bezwzględnego dożywotniego pozbawienia wolności. Istotna część pracy została również poświęcona stosowaniu środków karnych „dedykowanych” przestępcom seksualnym. W ciekawych rozważaniach zabrakło jednak stanowiska Autorki co do możliwości orzekania różnego rodzaju zakazów wobec osób skazanych za posiadanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego. Tematyka to nie jest oczywista z uwagi na fakt, że

w takiej sytuacji co do zasady małoletni nie jest pokrzywdzonym. W odniesieniu do środków zabezpieczających stosowanych wobec przestępców seksualnych podkreślić należy obszerność wywodów ich prawidłowość, w szczególności Autorka słusznie wraca do problematyki przymusowości terapii oraz prawidłowo opisuje kwestie proceduralne. W tym miejscu jednak znowu można zastanowić się nad kwestią pogłębionej analizy oceny ryzyka powrotu do przestępczości seksualnej i metod jej dokonywania. Bardzo szeroko zostały również omówione problemy związane z ustawą z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzającymi zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Słusznie wskazano, iż przedmiotowa ustawa powstała w wyniku presji społecznej wynikającej z nieuzasadnionej obawy i kreowanego przez media poczucia niebezpieczeństwa. Szczegółowo została również omówiona specyfika ustawy, postępowanie w niej przedstawione oraz szereg głosów krytycznych co do sensu jej wprowadzenia oraz konstytucyjności rozwiązań. Również dokładnie została omówiona ustawa z dnia 13 maja 2016 roku o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich. Również tutaj problematyka tworzenia rejestrów została omówiona szczegółowo i z odpowiednim krytycyzmem. Autorka przedstawiła szereg opinii odnoszący się do racjonalności nowelizacji oraz szczegółowo opisała jej treść.

Rozdział 5. stanowi przedstawienie badań Doktorantki związanych z oceną wykonania kary pozbawienia wolności wobec skazanych z zaburzeniami preferencji seksualnych. Autorka omówiła dobór próby i opis sposobu realizacji badań, uzasadniła wybór konkretnych jednostek penitencjarnych, omówiła zakres badań oraz ich skalę. Badania zostały odniesione do czterech głównych problemów badawczych w ramach których wyodrębniono jednaście problemów szczegółowych. Następnie omówione zostały programy terapeutyczne realizowane w Zakładzie Karnym nr 1 we Wrocławiu w Oddziale Zewnętrznym w Oleśnicy. Badania przeprowadzono również w Zakładzie Karnym nr 1 w Łodzi i w Zakładzie Karnym w Rawiczu. Z pewnością Rozdział 5. jest najciekawszą częścią tej Rozprawy doktorskiej, zawiera on wyniki ważnych kompleksowych badań ankietowych, które zostały przedstawione w czytelnych i przejrzystych tabelach oraz omówione w tekście pracy.

Całość pracy podsumowana jest Zakończeniem, które zawiera przede wszystkim postulaty będące wynikiem przeprowadzonych badań.

V. WNIOSKI KOŃCOWE.

Recenzowana rozprawa Pani magister Malwiny Kunaj - Koksztys odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim. Zgłoszone uwagi i zastrzeżenia nie zmieniają ogólnej, pozytywnej oceny. Jest to opracowanie bardzo ciekawe, poprawne merytoryczne, przedstawiające również wyniki badań własnych, które miały charakter pogłębiony i są wartościowe. Ponadto Doktorantka w sposób prawidłowy dokonuje oceny regulacji prawnej, orzecznictwa czy bogatej literatury.

Konkludując wskazuję, że Pani mgr Malwina Kunaj - Koksztys przedstawiła samodzielną rozprawę doktorską, która stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego z zakresu nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne, w szczególności w zakresie prawa karnego wykonawczego. Pokazuje przy tym stosowną wiedzę Doktorantki w tym obszarze. Mając na uwadze powyższe uważam, że rozprawa doktorska odpowiada warunkom określonym w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm.) i uzasadnia dopuszczenie Doktorantki – Malwiny Kunaj - Koksztys do dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.

dr hab. Jacek Potulski